

Onbirinci Sûz

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَالشَّمْسُ وَضُحِّيهَا * وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّيْهَا * وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّيْهَا *
وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَىٰهَا * وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنَيْهَا *
وَالْأَرْضُ وَمَا طَحَّىٰهَا * وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيَهَا * ... الخ

Ey kardeş! Eğer hikmet-i âlemin tılsımını ve hilkat-i insanın muammasını ve hakikat-ı salâtın rumuzunu bir parça fehmetmek istersen, nefsimle beraber şu temsilî hikâyeciğe bak:

Bir zaman bir sultan varmış; servetçe onun pek çok hazineleri vardı. Hem o hazinelerde her çeşit cevahir, elmas ve zümrüt bulunuyormuş. Hem gizli pek acıib defineleri varmış. Hem kemalâtça sanayi-i garibede pek çok mehareti varmış. Hem hesabsız fûnun-u acibeye marifeti, ihatası varmış. Hem, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ittilâı varmış. Her cemal ve kemal sahibi, kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesi sırınca; o sultan-ı zîşan dahi istedi ki, bir meşher açsın, içinde sergiler dizesin; tâ nâsın enzarında saltanatının haşmetini, hem servetinin şaşaasını, hem kendi san'atının hârikalarını, hem kendi marifetinin garibelerini izhar edip göstereyin. Tâ cemal ve kemal-i manevisini iki vecihle müşahede etsin:

Bir vechi: Bizzât nazar-ı dekaik-aşinasıyla görsün.

Diğeri: Gayrın nazarıyla baksın.

Bu hikmete binaen, cesîm ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmağa başladı. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim ederek hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip kendi dest-i san'atının en

---sh:»(S:121) ↓ -----

latif, en güzel eserleriyle zînetlendirip, fûnun-u hikmetinin en incelikleriyle tanzim edip düzelterek ve ulûmunun âsâr-ı mu'cizekâaneleriyle donatarak tekmil ettikten sonra, herbir taam ve nimetlerinin bütün çeşitlerinden en lezizlerini câmi' sofralar, o sarayda kurdu. Herbir taifeye lâyük bir sofraya tayin etti. Öyle sehavetkârane, san'atperverane bir ziyafet-i âmme ihzar etti ki, güya herbir sofraya, yüz sanayi-i latifenin eserleriyle vücud bulmuş gibi kıymetli hadsiz nimetleri serdi. Sonra aktar-ı memleketindeki ahali ve raiyetini, seyir ve tenezzühe ve ziyafete davet etti. Sonra bir yaver-i ekremine sarayın hikmetlerini ve müştemilâtının manalarını bildirerek onu üstad ve tarif edici tayin etti. Tâ ki, sarayın Sâniini, sarayın müştemilâtıyla ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarının rumuzlarını bildirip, içindeki san'atlarının işaretlerini öğretip, derûnundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir? Ve ne vecihle saray sahibinin kemalâtına ve hünelerine delalet ettiklerini, o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merasimini bildirip, o görünmeyen sultana karşı marziyatı dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin. İşte o muarraf üstadın herbir dairede birer avanesi bulunuyor. Kendisi en büyük dairede şakirdleri içinde durmuş, bütün seyircilere şöyle bir tebligatta bulunuyor. Diyor ki:

"Ey ahali! Şu kasrın meliki olan seyyidimiz, bu şeylerin izharıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttırmak istiyor. Siz dahi onu tanıyınız ve güzelce tanımağa çalışınız. Hem şu tezyinatla kendini size sevdirmek istiyor. Siz dahi onun san'atını takdir ve işlerini istihsan ile kendinizi ona sevdiniz. Hem bu gördüğünüz ihsanat ile, size muhabbetini gösteriyor. Siz dahi itaat ile ona muhabbet ediniz. Hem şu görünen in'am ve ikramlar ile, size şefkatini ve merhametini gösteriyor. Siz dahi şükür ile ona hürmet ediniz. Hem şu kemalâtının âsârıyla, manevî cemalini size göstermek istiyor. Siz dahi onu görmeğe ve teveccühünü kazanmağa iştiyakınızı gösteriniz. Hem bütün şu gördüğünüz masnuat ve müzeyyenat üstünde birer mahsus sikke, birer hususî hâtem, birer taklid edilmez turra koymakla, herşey kendisine has olduğunu ve kendi eser-i desti olduğunu ve kendisi tek ve yekta, istiklal ve infirad sahibi olduğunu size göstermek istiyor. Siz dahi onu tek ve yekta ve misilsiz, nazirsiz bîhemta tanıyınız ve kabul ediniz." Daha bunun gibi, ona ve o makama münasib sözleri seyircilere söyledi. Sonra, giren ahali iki güruha ayrıldılar:

Birinci güruhu: Kendini tanımış ve akli başında ve kalbi yerinde oldukları için, o sarayın içindeki acaiblere baktıkları zaman dediler: "Bunda büyük bir iş var." Hem anladılar ki: Beyhude değil, âdi bir oyuncak

---sh:»(S:122) ↓ -----

değil. Onun için merak ettiler. "Acaba tılsımı nedir, içinde ne var?" deyip düşünürken, birden o muarriif üstadın beyan ettiği nutkunu işittiler. Anladılar ki, bütün esrarın anahtarları ondadır. Ona müteveccihen gittiler ve dediler: "Esselâmü Aleyke ya Eyyühel Üstad! Hakkan, şöyle bir muhteşem sarayın, senin gibi sadık ve müdakkik bir muarriifi lâzımdır. Seyyidimiz sana ne bildirmişse lütfen bize bildiriniz." Üstad ise, evvel zikri geçen nutukları onlara dedi. Bunlar güzelce dinlediler, iyice kabul edip tam istifade ettiler. Padişahın marziyatı dairesinde amel ettiler. Onların şu edebli muamele ve vaziyetleri o padişahın hoşuna geldiğinden onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya davet etti, ihsan etti. Hem öyle bir Cevvad-ı Melik'e lââyık ve öyle muti ahaliye şayeste ve öyle edebli misafirlere münasib ve öyle yüksek bir kasra şâyan bir surette ikram etti, daimî onları saadetlendirdi.

İkinci guruh ise; akılları bozulmuş, kalbleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlub olup lezzetli taamlardan başka hiç bir şeye iltifat etmediler; bütün o mehasinden gözlerini kapadılar ve o üstadın irşadatından ve şakirdlerinin ikazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar. İçilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler. Sarhoş olup öyle bağırdılar, karıştırdılar; seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler. Sâni'-i Zîşan'ın düsturlarına karşı edebsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edebsizlere lââyık bir hapse attılar.

Ey benimle bu hikâyeyi dinleyen arkadaş! Elbette anladın ki: O Hâkim-i Zîşan bu kasrı, şu mezkûr maksadlar için bina etmiştir. Şu maksadların husulü ise, iki şeye mütevakkıftır:

Birisi: Şu gördüğümüz ve nutkunu işittiğimiz üstadın vücududur. Çünkü o bulunmazsa, bütün maksadlar beyhude olur. Çünkü anlaşılmaz bir kitab, muallimsiz olsa; manasız bir kâğıttan ibaret kalır.

İkincisi: Ahali, o üstadın sözünü kabul edip dinlemesidir. Demek, vücud-u üstad vücud-u kasrın dâfsidir ve ahalinin istimai, kasrın bekasına sebebdir. Öyle ise denilebilir ki: Şu üstad olmasaydı, o Melik-i Zîşan şu kasrı bina etmezdi. Hem yine denilebilir ki: O üstadın talimatını ahali dinlemedikleri vakit, elbette o kasr tebdil ve tahvil edilecek.

Ey arkadaş! Hikâyeye burada bitti. Eğer şu temsilin sırrını anladınsa bak, hakikatın yüzünü de gör:

---sh:»(S:123) ↓ -----

İşte o saray, şu âlemdir ki; tavanı, tebessüm eden yıldızlarla tenvir edilmiş gök yüzüdür. Tabanı ise, şarktan garba gûna-gûn çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzüdür. O Melik ise, ezel ebed sultanı olan bir Zât-ı Mukaddes'tir ki, yedi kat semavat ve arz ve içlerinde olan herşey, kendilerine mahsus lisanlarla o zâtı takdis edip tesbih ediyorlar. Hem öyle bir Melik-i Kadîr ki, semavat ve arzı altı günde yaratarak arş-ı rububiyetinde durup; gece ve gündüzü, siyah ve beyaz iki hat gibi birbiri arkası sıra döndürüp, kâinat sahifesinde âyâtını yazan; ve Güneş, Ay, yıldızlar emrine müsahhar zîhaşmet ve zîkudret sahibidir. O sarayın menzilleri ise, şu onsekiz bin âlemdir ki, herbirisi kendine lâıyk bir tarz ile tezyin ve tanzim edilmiştir. İşte o sarayda gördüğün sanayi-i garibe ise, şu âlemde görünen kudret-i İlahiyenin mu'cizeleridir ve o sarayda gördüğün taamlar ise; şu âlemde, hele yaz mevsiminde, hele Barla bahçelerinde rahmet-i İlahiyenin semerat-ı hârikalarına işaretler ve oradaki ocak ve matbah ise, burada kalbinde ateş olan arz ve sath-ı arzıdır ve orada temsilde gördüğün gizli definelerin cevherleri ise, şu hakikatta esma-i kudsiye-i İlahiyenin cilvelerine misaldir ve temsilde gördüğümüz nakışlar ve o nakışların remizleri ise, şu âlemi süsleyen muntazam masnuat ve mevzun nukuş-u kalem-i kudrettir ki, Kadîr-i Zülcelal'in esmasına delalet ederler ve o üstad ise Seyyidimiz Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâm'dır. Avenesi ise, Enbiya Aleyhimüsselâm'dır ve şakirdleri ise evliya ve asfiyadır. O saraydaki hâkimin hizmetkârları ise, şu âlemde Melaike Aleyhimüsselâm'a işaretler. Temsilde, seyir ve ziyafete davet edilen misafirler ise, şu dünya misafirhanesinde cin ve ins ve insanın hizmetkârları olan hayvanlara işaretler ve o iki fırka ise, burada birisi ehl-i imandır ki kitab-ı kâinatın âyâtının müfessiri olan Kur'an-ı Hakîm'in şakirdleridir. Diğer grup ise ehl-i küfür ve tuğyandır ki, nefis ve şeytana tabi olup yalnız hayat-ı dünyeviyeyi tanıyan, hayvan gibi belki daha aşağı sağır, dilsiz, dâllîn grupudur.

Birinci kabile olan süeda ve ebrar ise, zülcenaheyn olan üstadı dinlediler. O üstad hem abddir; ubudiyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın dergâhında ümmetinin elçisi hükmündedir. Hem resuldür; risalet noktasında Rabbinin ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse tebliğ eder.

Şu bahtiyar cemaat, o resulü dinleyip Kur'ana kulak verdiler. Kendilerini, enva'-ı ibadatın fihristesi olan "namaz" ile birçok makamât-ı âliye içinde çok latif vazifelerle telebbüs etmiş gördüler. Evet namazın mütenevvi ezkâr ve harekâtıyla işaret ettiği vezaiifi, makamâtı, mufassalan gördüler. Şöyle ki:

---sh:»(S:124) ↓ -----

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibane muamele suretinde saltanat-ı rububiyetin mehasinine temaşager makamında kendilerini gördüklerinden; tekbir ve tesbih vazifesini eda edip "Allahü Ekber" dediler.

Sâniyen: Esmâ-i kudsiye-i İlahiyenin cilveleri olan bedayiine ve parlak eserlerine dellâllık makamında görünmekle "Sübhanallah, Velhamdülillah" diyerek takdis ve tahmid vazifesini îfa ettiler.

Sâlisen: Rahmet-i İlahiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetlerini zahir ve bâtın duygularla tadıp anlamak makamında, şükür ve sena vazifesini edaya başladılar.

Râbian: Esmâ-i İlahiyenin definelerindeki cevherleri, manevî cihazat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında, tenzih ve medih vazifesine başladılar.

Hâmisen: Mistar-ı kader üstünde kalem-i kudretiyle yazılan mektubat-ı Rabbaniyeyi mütalaa makamında, tefekkür ve istihsan vazifesine başladılar.

Sâdisen: Eşyanın yaratılışında ve masnuatın san'atındaki latif incelik ve nazenin güzellikleri temaşa ile tenzih makamında Fâtır-ı Zülcelal, Sâni'-i Zülcemal'lerine muhabbet ve iştiyak vazifesine girdiler.

Demek kâinata ve âsâra bakıp, gaibane muamele-i ubudiyetle mezkûr makamatta mezkûr vezaifi eda ettikten sonra Sâni'-i Hakîm'in dahi muamelesine ve ef'aline bakmak derecesine çıktılar ki, hazırane bir muamele suretinde evvelâ Hâlık-ı Zülcelal'in kendi san'atının mu'cizeleriyle kendini zîşuura tanıttırmasına karşı hayret içinde bir marifet ile mukabele ederek

سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ

dediler. "Senin tarif edicilerin bütün masnuatındaki mu'cizelerindir." Sonra o Rahman'ın kendi rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine karşı, muhabbet ve aşk ile mukabele edip

أَيَّاكَ نَعْبُدُ وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ

dediler. Sonra o Mün'im-i Hakikî'nin tatlı nimetleriyle terahhum ve şefkatini göstermesine karşı şükür ve hamd ile mukabele ettiler; dediler:

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ

"Senin hak şükürünü nasıl eda edebiliriz? Sen öyle

---sh:»(S:125) ↓ -----

şükre lâıyk bir meşkûrsun ki, bütün kâinata serilmiş bütün ihsanatın açık lisan-ı halleri, şükür ve senanı okuyorlar. Hem âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün nimetlerin ilânatıyla hamd ve medhinizi bildiriyorlar. Hem rahmet ve nimetin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, senin cûd u keremine şehadet etmekle senin şükürünü enzar-ı mahlukat önünde îfa ederler."

Sonra şu kâinatın yüzlerinde değişen mevcudat âyinelerinde cemal ve celal ve kemal ve kibriyasının izharına karşı, **اللّٰهُ اَكْبَرُ** deyip ta'zim

içinde bir aczle rükua gidip mahviyet içinde bir muhabbet ve hayretle secde edip mukabele ettiler. Sonra o Ganiyy-i Mutlak'ın servetinin çokluğunu ve rahmetinin genişliğini göstermesine karşı; fakr ve hacetlerini izhar edip, dua edip, istemekle mukabele edip

وَايَّاكَ نَسْتَعِينُ

dediler.

Sonra o Sâni'-i Zülcelal'in kendi san'atının latiflerini, hârikalarını, antikalarını, sergilerle teşhircâh-ı enamda neşrine karşı **شَاءَ اللّٰهُ**

مَا deyip takdir ederek: "Ne güzel yapılmış!" deyip istihsan ederek,

بَارَكَ اللّٰهُ deyip müşahede etmek **أَمَّا** deyip şehadet etmek; "Geliniz,

bakınız!" hayran olarak **حَىَّ عَلَى الْفَلَاحِ** deyip herkesi şahid tutmakla

mukabele ettiler. Hem o Sultan-ı Ezel ve Ebed, kâinatın aktarında kendi rububiyetinin saltanatını ilânına ve vahdaniyetinin izharına karşı; tevhid ve tasdik edip

سَمِعْنَا وَاطَعْنَا

diyerek itaat ve inkıyad ile mukabele ettiler.

Sonra o Rabb-ül Âlemîn'in uluhiyetinin izharına karşı; za'f içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlerini ilândan ibaret olan ubudiyet ile ve ubudiyetin hülâsası olan "namaz" ile mukabele ettiler. Daha bunlar gibi gûna-gûn ubudiyet vazifeleriyle şu dâr-ı dünya denilen mescid-i kebirinde fariza-i ömürlerini ve vazife-i hayatlarını eda edip ahsen-i takvim suretini aldılar. Bütün mahlukat üstünde bir mertebeye çıktılar ki,

---sh:»(S:126) ↓ -----

yümn-i iman ile emn ü emanet ile mücehhez emîn bir halife-i arz oldular ve şu meydan-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan sonra onların Rabb-i Kerim'i onları, imanlarına mükâfat olarak saadet-i ebediyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak dârüsselâma davet ederek öyle bir ikram etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve kalb-i beşere huttur etmemiş derecede parlak bir tarzda rahmetine mazhar etti ve onlara ebediyet ve beka verdi. Çünkü ebedî ve sermedî olan bir cemalin seyirci müştakı ve âyinedar âşığı, elbette bâki kalıp ebede gidecektir. İşte Kur'an şakirdlerinin akibetleri böyledir. Cenab-ı Hak bizleri onlardan eylesin, âmîn!

Amma füccar ve eşrar olan diğer güruh ise: Hadd-i bülüğ ile şu âlem sarayına girdikleri vakit, bütün vahdaniyetin delillerine karşı küfür ile mukabele edip ve bütün nimetlere karşı küfran ile mukabele ederek ve bütün mevcudatı kıymetsizlikle kâfirane bir ittiham ile tahkir ettiler ve bütün esma-i İlahiyenin tecelliyatına karşı red ve inkâr ile mukabele ettiklerinden, az bir vakitte nihayetsiz bir cinayet işlediler; nihayetsiz bir azaba müstehak oldular. Evet insana sermaye-i ömür ve cihazat-ı insaniye, mezkûr vezaif için verilmiştir.

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ zannediyor musun ki, vazife-i hayatınız; yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhafaza-i nefis etmek, ayıb olmasın, batn ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yahut zannediyor musunuz ki, hayatınızın makinesinde dercedilen şu nazik letaif ve maneviyat ve şu hassas âza ve âlât ve şu muntazam cevarih ve cihazat ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi; şu hayat-ı fâniyede nefis-i rezilenin, hevesat-ı süfliyenin tatmini için istimaline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ! Belki vücudunuzda şunların yaratılması ve fitratınızda bunların gaye-i idhali, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün nimetlerinin herbir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip, şükür ve ibadetini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecelli eden esma-i kudsiye-i İlahiyenin bütün tecelliyatının aksamını, birer birer, size o cihazat vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak iman getirmelisiniz.

İşte bu iki esas üzerine kemalât-ı insaniye neşv ü nema bulur. Bununla insan, insan olur.

İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna şu temsil sırrıyla bak:

---sh:»(S:127) ↓ -----

Meselâ, bir zât bir hizmetçisine yirmi altun verdi; tâ mahsus bir kumaştan kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın a'lâsından mükemmel bir libas aldı, giydi.

Sonra gördü ki: O zât, diğer bir hizmetkârına bin altun verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak onun cebine koydu, ticarete gönderdi. Şimdi, her akli başında olan bilir ki; o sermaye, bir kat libas almak için değil. Çünkü evvelki hizmetkâr, yirmi altunla en a'lâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan, elbette bu bin altun, bir kat libasa sarfedilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya bir kat libas için verip, hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsın, elbette o hâdim nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için şiddetle tazib ve hiddetle te'dib edilecektir.

Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. Sermaye-i ömür ve istidad-ı hayatınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayat-ı fâniye ve lezzet-i maddiyeye sarfetmeyiniz. Yoksa sermayece en a'lâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednasından elli derece aşağı düşersiniz.

Ey gafil nefsim! Senin hayatının gayesini ve hayatının mahiyetini, hem hayatının suretini, hem hayatının sırr-ı hakikatını, hem hayatının kemal-i saadetini bir derece anlamak istersen, bak:

Senin hayatının gayelerinin icmali dokuz emirdir:

Birincisi şudur ki: Senin vücudunda konulan duygular terazileriyle, rahmet-i İlahiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

İkincisi: Senin fitratında vaz'edilen cihazatın anahtarlarıyla esma-i kudsiye-i İlahiyenin gizli definelerini açmaktır, Zât-ı Akdes'i o esma ile tanımaktır.

Üçüncüsü: Şu teşhîrgâh-ı dünyada, mahlukat nazarında, esma-i İlahiyenin sana taktıkları garib san'atlarını ve latif cilvelerini bilerek hayatında teşhir ve izhar etmektir.

Dördüncüsü: Lisan-ı hal ve kalınle Hâlıkının dergâh-ı rububiyetine ubudiyetini ilân etmektir.

---sh:»(S:128) ↓ -----

Beşincisi: Nasıl bir asker, padişahından aldığı türlü türlü nişanları, resmî vakitlerde takıp padişahın nazarında görünmekle onun iltifat-ı âsârını gösterdiği gibi, sen dahi esma-i İlahiyenin cilvelerinin sana verdikleri letaif-i insaniye murassaatıyla bilerek süslenip o Şahid-i Ezelî'nin nazar-ı şuhud ve işhadına görünmektir.

Altıncısı: Zevilhayat olanların tezahürat-ı hayatiye denilen, Hâlıklarına tahiyatları; ve rumuzat-ı hayatiye denilen, Sâni'lerine tesbihatları ve semerat ve gayat-ı hayatiye denilen, Vâhib-ül Hayat'a arz-ı ubudiyetlerini bilerek müşahede etmek, tefekkür ile görüp şehadetle göstermektir.

Yedincisi: Senin hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irade gibi sıfat ve hallerinden küçük nünunelerini vâhid-i kıyasî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelal'in sıfât-ı mutlakasını ve şunun-u mukaddesesini o ölçüler ile bilmektir. Meselâ sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î iraden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu kasr-ı âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu âlemin ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

Sekizincisi: Şu âlemdeki mevcudatın herbiri kendine mahsus bir dil ile Hâlıkının vahdaniyetine ve Sâniinin rububiyetine dair manevî sözlerini fehmetmektir.

Dokuzuncusu: Acz ve za'fın, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle kudret-i İlahiye ve gına-yı Rabbaniyenin derecat-ı tecelliyatını anlamaktır. Nasılki açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyacın enva'ı miktarınca, taamin lezzeti ve derecatı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi sen de nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz kudret ve gına-yı İlahiyenin derecatını fehmetmelisin. İşte senin hayatının gayeleri, icmalen bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi kendi hayatının mahiyetine bak ki, o mahiyetinin icmalî şudur:

Esmâ-i İlahiyeye ait garaibin fihristesi, hem şunun ve sıfât-ı İlahiyenin bir mikyası, hem kâinattaki âlemlerin bir mizanı, hem bu âlem-i kebirin bir listesi, hem şu kâinatın bir haritası, hem şu kitab-ı ekberin bir fezlekesi, hem kudretin gizli definelerini açacak bir anahtar külçesi, hem mevcudata serpilmiş ve evkata takılan kemalâtının bir ahsen-i takvimidir. İşte mahiyet-i hayatın bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi senin hayatının sureti ve tarz-ı vazifesi şudur ki:

Hayatın bir kelime-i mektubedir. Kalem-i kudretle yazılmış hikmet-nüma

---sh:»(S:129) ↓ -----

bir sözdür. Görünüp ve iştilip, esma-i hüsnaya delalet eder. İşte hayatının sureti bu gibi emirlerdir.

Şimdi hayatının sırr-ı hakikatı şudur ki: Tecelli-i Ehadiyete, cilve-i Samediyete âyineliştir. Yani bütün âleme tecelli eden esmanın nokta-i mihrakıyesi hükmünde bir câmiyetle Zât-ı Ehad-i Samed'e âyineliştir.

Şimdi hayatının saadet içindeki kemali ise: Senin hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelf'nin envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak ona şevk göstermektir. Onun muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin göz bebeğinde aks-i nurunu yerleştirmektir. İşte bu sırdandır ki, seni a'lâ-yı illiyyîne çıkaran bir hadîs-i kudsînin meal-i şerifi olan:

مَنْ نَهَ كُنْجَمَ دَرِّ سَمَوَاتٍ وَ زَمِينَ
أَزْ عَجَبِ كُنْجَمِ بَقَلْبِ مُؤْمِنِينَ

denilmiştir.

İşte ey nefsim! Hayatının böyle ulvî gayata müteveccih olduğu ve şöyle kıymetli hazineleri câmi' olduğu halde, hiç akıl ve insafa lâıyk mıdır ki: Hiç-ender-hiç olan muvakkat huzuzat-ı nefsanıyeye, geçici lezaiz-i dünyeviyeye sarfedip zayı' edersin! Eğer zayı' etmemek istersen, geçen temsil ve hakikata remzeden

وَالشَّمْسِ وَضُحَيْهَا * وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَيْهَا * وَالنَّهَارِ إِذَا
جَلَيْهَا * وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰهَا * وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَيْهَا *
وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَىٰهَا * وَنَفْسٍ
وَمَا سَوَّىٰهَا * فَالْهَمَّهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا *
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّىٰهَا * وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسَّىٰهَا *

suresindeki kasem ve cevab-ı kasemi düşünüp amel et.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى شَمْسِ سَمَاءِ الرِّسَالَةِ وَقَمَرِ بُرْجِ النُّبُوَّةِ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ نُجُومِ الْهَدَايَةِ وَارْحَمْنَا
وَارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ آمِينَ آمِينَ

***